

ULKOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 11/2014 vp

Valtioneuvoston selvitys (UTP) Naton ajankohtaisista aiheista

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on 17 päivänä joulukuuta 2014 saanut valtioneuvostolta perustuslain 97 §:n 1 momentin nojalla selvityksen Naton ajankohtaisista aiheista (UTP 5/2012 vp, jatkokirjelmä 6. UM 17.12.2014).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja, oikeuspäällikkö Päivi Kaukoranta ja apulaisosastopäällikkö Timo Kantola, ulkoasiainministeriö
- puolustusministeri Carl Haglund, kommodori, ministerin sotilasneuvonantaja Rami Pelt-

nen, yksikön johtaja Helena Partanen ja erityisasiantuntija Mika Varvikko, puolustusministeriö.

Viitetiedot ja lausunnot

Ulkoasiainvaliokunta on tässä yhteydessä käsitellyt asian UTP 6/2012 vp, jatkokirjelmä 5. UM 26.2.2015; Kertomus Suomen valtionhallinnon osallistumisesta kumppanuusyhteistyöhön Naton kanssa vuonna 2014.

Ulkoasiainvaliokunnan pyynnöstä puolustusvaliokunta on antanut asiasta UTP 5/2012 vp jatkokirjelmä 6. UM 17.12.2014 lausunnon (PuVL 15/2014 vp), joka on otettu tämän lausunnon liitteeksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Johdanto

Ukrainan kriisi heijastui Naton Walesin (2014) huippukokouksen tuloksiin. Kollektiivinen puolustus on noussut Naton toiminnan keskiöön. Nato on arvioinut uudelleen suhdettaan Venäjään, jonka kanssa käytännön yhteistyö on toistaiseksi jäädytetty. Kumppanuusyhteistyö on arvioiden mukaan jäämässä uudessa tilanteessa Naton päätehtävän varjoon.

Suomi on osallistunut Naton kumppanuusyhteistyöhön yli 20 vuotta. Yhteistyö on antanut mahdollisuuden osallistua Euroopan turvallisuuden vahvistamiseen ja samalla se on kehittänyt puolustusta, puolustusvoimien kansainvälistä yhteistoimintakykyä ja suorituskykyä. Suomen kannalta kumppanuusyhteistyön jatkuminen Naton kanssa on vastaisuudessakin tärkeää. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi osallistuu aktiivisesti ja aloitteellisesti kumppanimaille avoinna olevaan yhteistyöhön sekä kumppanuus- ja yhteistyöohjelmien kehittämiseen.

Kumppanuusyhteistyön merkitys

Naton huippukokouksessa uudistettiin kumppanuuspolitiikkaa (Partnership Interoperability Initiative). Nato tarjoaa kumppanuusyhteistyön eri muotoja joustavasti ja omien tarpeidensa mukaisesti. Kumppanimaat puolestaan määrittelevät tavoitteensa kansallisesti ja omista lähtökohdista. Yhteiseen puolustukseen liittyvät ydintoinnnot pysyvät jäsenmaiden välisinä. Valiokunta yhtyy näkemykseen, että uudistettu kumppanuuspolitiikka vastaa hyvin Suomen ja Ruotsin aloitteita kumppanuuspolitiikan kehittämisestä.

Suomelle on erityisesti ISAF-operaation päättäneä tärkeää varmistaa kumppanuusyhteistyön jatkuminen. Uudistettu kumppanuus tarjoaa Suomelle uusia yhteistyömahdollisuuksia - varsinkin aloitteen laajennettujen mahdollisuuksien ohjelma (Enhanced Opportunities, EO) on merkityksellinen. Suomen kannalta on tarkoituksenmukaista edistää ja toteuttaa aloitteeseen liittyviä toimenpiteitä suunnitelmallisesti, jotta voimme saada yhteistyöstä kansallisesti parhaan mahdollisen hyödyn sekä varmistaa Suomen asema Naton edistyneenä kumppanina myös jatkossa. Suomella ja Ruotsilla on yhteinen intressi edistää kumppanuuden sisällön kehittämistä ja yhteistyömuotoja, jotka varmistavat myös poliittisen dialogin jatkumisen.

Ulkoasiainvaliokunta on korostanut tarvetta säännölliselle poliittiselle dialogille Naton kanssa ISAF-operaation päättymisen jälkeenkin. Suomen kannalta olisi tärkeää, että Naton ulko- ja puolustusministerikokousten yhteydessä järjestettäisiin jatkossa kumppanikokouksia. Valiokunta korostaa myös valtionpäämiestason dialogin merkitystä.

Saadun selvityksen mukaan Naton kanssa tehtävän yhteistyön keskeisin alue on Suomen kannalta sotilaallisen suoritus- ja yhteistoimintakyvyn kehittäminen. Käytännössä kykyjä kehitetään muun muassa kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa, maakohtaisten kumppanuustavoitteiden kautta sekä monikansallisissa harjoituksissa. Nato-kumppanuusyhteistyön tuoma lisäarvo on saadun selvityksen mukaan kansallisen puolustuksen näkökulmasta täydentävää. Puolustusvaliokunnan (PuVL 15/2014 vp) mu-

kaan yhteistyön tärkein työkalu on rauhankumppanuuden suunnittelu- ja arviointiprosessi (PARP). Ulkoasiainvaliokunta yhtyy näkemykseen, että yhteistyön kannalta on tärkeää, että Suomen kumppanuustavoitteet Naton suunnittelu- ja arviointiprosessin osalta valitaan kansallisen harkinnan jälkeen jatkossakin siten, että ne tukevat puolustusvoimien kehittämisohjelmien tavoitteita.

Puolustusvaliokunta pitää luontevana syvenevän kahdensivälisen puolustusyhteistyönkin näkökulmasta, että Nato-kumppanuuden kehittämisessä Suomi ja Ruotsi yhteensovittavat maksimaalisesti kumppanuuden kehittämissuunnitelmia.

Kumppanuuksia kehittävän työryhmän toiminta (CFI TF)

Tiivis osallistuminen EO:n toimeenpanoon tukee Suomen meneillään olevaa Connected Forces Initiative Task Force (CFI TF) -puheenjohtajuutta, jossa Suomi toimii yhdessä Belgian kanssa. CFI TF on seitsemän kumppanimaan ryhmä¹, joka edistää kumppaneiden mahdollisuuksia hyödyntää tehokkaasti Natossa tehtävää yhteistoiminnan ja suorituskykyjen kehittämistä erityisesti harjoitustoiminnassa suurten operaatioiden päätyä.

Puolustusvaliokunnan mukana vain suunnitelmallisella ja pitkäjänteisellä toiminnalla voidaan varmistaa, että kansainvälisen puolustusyhteistyön alueet, tavoitteet ja rakenteet tukevat Suomen kansallisia päämääriä. Suomen Nato-kumppanuusyhteistyö on nähtävä osana kansainvälistä puolustuspoliittista yhteistyöverkostoa. Valiokunta korostaa, että kansainvälisen puolustusyhteistyön keskeisin päämäärä on Suomen kansallisen puolustuksen vahvistaminen.

Harjoitustoiminta

Kansainvälinen harjoitusyhteistyö ja nopean toiminnan joukkojen toimintaan osallistuminen on tärkeä osa puolustusyhteistyötä ja Suomen puo-

¹ Australia, Irlanti, Itävalta, Ruotsi, Suomi, Sveitsi ja Uusi-Seelanti

lustuksen kehittämistä. Kriisinhallintaoperaatioiden vähetessä tämä kehityssuunta vahvistuu edelleen puolustusyhteistyössä ja eurooppalaisten asevoimien suorituskyvyn ja yhteistoimintakyvyn ylläpitämisessä. Puolustusvoimat osallistui vuoden 2014 aikana yhteensä 65 kansainväliseen harjoitukseen, joista 15 toteutettiin Naton puitteissa. Nato-harjoitusten tarjoamat mahdollisuudet yhteensopivuuden ja suorituskykyjen kehittämiseksi on pyrittävä käyttämään hyväksi.

Suomen kokemukset Naton nopean toiminnan joukkojen (Nato Response Force, NRF) harjoituksista ovat olleet myönteisiä. NRF on muodostunut keskeiseksi eurooppalaisten asevoimien suorituskykyjä kehittäväksi työkaluksi, ja sen hyödyntäminen kehittää merkittävällä tavalla myös Suomen puolustusvoimien valmiuksia.

Suomi osallistuu Naton nopean toiminnan NRF-joukkoja täydentävään toimintaan osoittamalla suorituskykyjä määrääjäksi NRF:n joukkopooliin (Response Forces Pool, RFP). Toimintaan osallistutaan suunnitelmallisesti samoilla joukoilla, jotka on ilmoitettu niin EU:n, YK:n kuin Natonkin käyttöön.

Isäntämaatukea koskeva yhteisymmärryspöytäkirja

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että 2014 kumppanuuskertomuksessa selvennetään ns. isäntämaasopimuksen sisältöä. Isäntämaatuella tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka isäntävaltio toteuttaa ulkopuolisen avun tai toiminnan mahdollistamiseksi normaalioloissa tai erilaisten katastrofien, häiriötilanteiden tai turvallisuushäiriöiden hallintaan liittyvissä tilanteissa. Isäntämaatuen järjestelyt ovat vakiintunut osa monikansallista harjoitustoimintaa.

Valiokunta korostaa, että yhteisymmärryspöytäkirja muodostaa puitteet, joiden pohjalta Suomen antamasta isäntämaatuesta sovitaan kussakin tapauksessa erikseen. Kuten kertomuksessa todetaan Suomi päättää kaikissa oloissa itse ja oman lainsäädäntönsä mukaisesti, ryhtyykö se toimintaan, jossa isäntämaatuesta tarvitsee sopia. Pöytäkirja ei kumpaakaan osapuolta sellaiseen toimintaan velvoita. Suomi ei esimer-

kiksi sitoudu yhteisymmärryspöytäkirjalla vastaanottamaan Suomeen vieraita joukkoja tai sallimaan niiden kauttakulkua. Kokonaisuudessaan kumppanuustavoitteen tulisi olla saavutettu vuonna 2016, jolloin toimintamalli on tarkoitus testata harjoituksissa.

Isäntämaatukea koskeva yhteisymmärryspöytäkirja ja konsepti kehittävät osaltaan valmiutta avun vastaanottamiseen. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa on vuodesta 2001 alkaen linjattu puolustuksen kehittämisen yhdeksi osa-alueeksi ulkopuolisen avun vastaanottokyvyn varmistaminen. Myös viimeisimmän, vuoden 2012 selonteon mukaan puolustusvoimien kehittämisessä on otettava huomioon kyky ulkomaisen avun vastaanottoon.

Muu kumppanuus yhteistyö

Käsittelyssä oleva vuoden 2014 kumppanuuskertomus (UTP 6/2012 vp jatkokirjelmä 5) osoittaa hyvin Suomen ja Naton välisen yhteistyön laajuuden. Se ulottuu em. kumppanuusyhteistyöstä muun muassa siviilikriisinhallintaan, siviilivalmiussuunnitteluun, pelastuspalveluun ja maatalous- ja elintarvikehuoltoon. Valiokunta korostaa tässä yhteydessä erityisesti kertomusvuonna alkanutta ilmatilannekuvayhteistyötä. Valiokunta viittaa kannanottoihinsa strategisen viestinnän tärkeydestä informaatiosodan ja vaikuttamisen lisääntyttä ja pitää perusteltuna strategisen viestintäyhteistyön vahvistamista. Walesin huippukokous hyväksyi Naton uuden kyberpuolustuspolitiikkalinjauksen, joka mahdollistaa yhteistyön kehittämisen edistyneiden kumppanimaiden kanssa. Valiokunta viittaa aikaisempiin kantoihinsa (UaVM 1/2013 vp) ja pitää tärkeänä, että Suomi kehittää yhteistyötä kyberpuolustuksen alueella.

Naton merkitys Suomen kriisinhallintatoiminnalle

Suomi on ollut alusta lähtien mukana kaikissa Naton johtamissa kriisinhallintaoperaatioissa. Bosnia ja Hertsegovinan vakautusoperaatioon osallistuttiin vuosina 1996—2004, Kosovoon lä-

hetettiin suomalaisjoukkoja vuonna 1999 ja Afganistaniin vuonna 2002. Kaikilla näillä operaatioilla on ollut selkeä YK-mandaatti.

Puolustusvaliokunnan lausunnon mukaan pitkäaikainen operaatio-osallistuminen on tarjonnut suomalaisjoukoille mahdollisuuden osallistua vaativiin monikansallisiin missioihin ja kehittänyt eri järjestelmien yhteensopivuutta Nato-maiden kanssa. Ulkoasiainvaliokunnan saaman selvityksen mukaan nimenomaan Nato-operaatiot ovat olleet Suomen puolustuskyvyn kehittämisen kannalta tärkeimpiä. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on Nato-yhteistyössä aktiivi-

nen, jotta yhteensopivuutta voidaan ylläpitää tulevaisuudessakin.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on edistänyt naisten aseman huomioonottamista (päättöslauselma 1325) ja integroimista osaksi Naton operaatiosuunnittelua ja huomioonottamista kriisinhallinnan poliittisessa ohjauksessa.

Lausunto

Lausuntonaan ulkoasiainvaliokunta esittää,

että valtioneuvosto ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 6 päivänä maaliskuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Timo Soini /ps
vpj. Pertti Salolainen /kok
jäs. Jörn Donner /r
Pekka Haavisto /vihr
Timo Heinonen /kok
Ilkka Kanerva /kok
Saara Karhu /sd

Johannes Koskinen /sd
Annika Lapintie /vas
Maria Lohela /ps
Tom Packalén /ps
Jutta Urpilainen /sd
Ben Zyskowitz /kok
vjäs. Seppo Kääriäinen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.